

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

24

צו (תשכ"ח)

פרק ז' כ"ב-כ"ח

אסור אכילת חלב

א. כ"ג... כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו
כ"ו וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה.
חשונה:

ג' י"ז: חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו.

בסדר מגיין המצוות של ספר החנוך (החולך במנין המצוות בעקבות הרמב"ם) מנה אסור אכילת חלב ודם בפרשתנו (פרשת צו) ולא מנה שתי מצוות לא תעשה אלה כבר בפרשת ויקרא ולא הסתמך על הפסוק דלעיל (ג' י"ז), ששם נזכרו אסורים אלו לראשונה.

התוכל להסביר את סיבת הדבר?

ב. כ"ד וחלב נבלה וחלב טרפה לעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלוהו

תרגום יונתן: והריב חיוא דמקלקלא בשעת נכסתא ודמתנבלא במותנא (וחלב בהמה שנתנבלה בשעת שמיטתה וגם נתנבלה במיתח)

והריב חיוא תבירא אפשר דיתעבד לכל עבידתא (וחלב בהמה שנטרפה ב שברה ע"י חיה) מותר לעשותו לכל מלאכה)

ברם תריב חיוא דמכשרא זתסך על מדבחה (ואולט חלב בהמה כשרה יעלה על המזבח)

אא 1. מה הטפתיע בתרגומו ומה דחקו לפרש כך?

אא 2. ר' נפתלי חירץ ויזל: באורי: לדעת המתרגם (יונתן) "נאמר כן לאותו הדור" = (לדור המדבר).

הסבר מה סיבת ויזל (וכן גם הופמן) לפרש את דברי יונתן כפי שפירש?

ג. טעם אסור אכילת חלב

הרמב"ם: מורה נבוכים ג' מ"ח:

וכן חלב הקרב משביע (משמין יותר מדי) ומפסיד העכול ומוליד דם קר ושרפתו היתה יותר ראויה מאכילתו (= וטוב להשתמש בו למאור). וכן הדם והחבילה קשים לחתעכל ומזונם רע.

ספר החנוך: מצוה קמ"ז שלא באכל חלב במה שתורה שב' כל חלב שור...

כבר כתבתי באסור טרפה בפרשת משפטים*, כי סחיות הגוף כלי לנפש ובו הפעל כושר פעולותיה, ולפי זכותו וטוב מזגו יבין דרך הנפש החכמה הנתונה בו ויאמין לעצתה וילך אחריה, - מפני זה צריך האדם להשתדל על כל פנים במהות גופו להעמידו על ישרו ובוריו וכוחו.

וידוע הדבר ומפורסם בין בני אדם, כי לפי המאכלים יתפעל הגוף בבריאות או בחולי, כי בשר הגוף הוא ונפסד בכל יום, ולפי המזונות הטובים יתחזה באיפך ועל כן היה מחסדי הא-ל הגדולים עלינו - אנחנו עמו אשר בחר - להרחיק ממנו כל מאכל מזיק אל הגוף ומוליד בו ליחות רעות.

וזו הכלל שיש לפי חפשי בכלי איטור המאכלות, כמו שאמרנו למעלה וידוע פי החלב זבק ומוליד ליחות רעות.

* ואלה דבריו במשפטים מצוה, ע"ג "שלא לאכול מן הטרפה שב' ובשר בשנתו טרפה לא תאכלו".

לפי שהגוף כלי לנפש ובו תעשה פעולתה וזולתו לא תושלם מלאכתה לעולם, ועל כן באה בצלו, ולא לרעתה באה, כי הא-ל לא ירע, אבל ייטיב לכל במצא, כי הגוף בין ידים כמו הצבת ביד הנפש, אשר עמו יוציא כלי למעשהו. ובאמת כי בחיות הצבת חזק ומכוון לאחוז בו הכלים, יעשה האופן דברים טובים, ואם לא יהיה הצבת טוב, לא יבוא לעולם הכלים מכוונים ונאים. וכמו כן בחיות בגוף שום חפסד טאיזה ענין שיחיה, תתבטל פעולת השכל כפי אותו חפסד.

ועל כן הרחיקתנו תורתנו השלימה מכל דבר הגורם בו הפסד. ועל הדרך הזה לפי הפשט נאמר שבא לנו האיסור בתורה בכל מאכלות האסורות, ואם יש מהן שלא נודע לנו ולא לחכמי הרפואה בזקן, אל תתמה עליהם, כי הרופא הנאמן שהזהירנו בהם חכם יותר ממך ומחס, וכמה נסכל ונבהל מי שיחשוב, שאין לו בדברים בזק או תועלת, אלא במה שהשיג הוא!

ויש לך לדעת כי לתועלתנו לא נתגלה סבתו ונזקו, פן יקומו אנשים מחזיקים עצמם חכמים גדולים ויתחכמו לומר: "נזק פלוני, שאמרה התורה שיש בובר פלוני, איננו כי אם במקום פלוני שטבעו כן ובאיש פלוני שטבעו כן!" וכן יתפתה לדבריהם אחד מן הפתאים, על כן לא נתגלה טעמן להועיל לנו מן המכשול הזה. ...

אברבנאל: ואמנם למה בחר ה' בחלב ודבש להקריב על מזבח ומה אסר אכילתם לישראל, כבר נאסרו בזה טעמים מתחלפים... והטעם הרביעי אמרו, שהבריאות והיופי הוא סיבת החטא, וסיבת הבריאות הוא הדם וסיבת היופי - השומן, ומי שדמו רותח הוא חוטא, כמו הנחמדים; וכן השומן סיבת החטא כמו שב' (דברים ל"א) "וישמן ישורון ויבעס" - לכן צוה ה' שישרפו על מזבח שני הדברים הגופניים המביאים לידי חטא, לרמוז שכך ראוי לאדם שיבטל תאוותיו...

ועוד טעם ששי אומר אני בזה; שהעונות נמשלו לאדום והסליחה נמשלה ללובן, כמו שאמר חזקוני (ישעיה א') "אם יהיו חטאיכם כשני - כשלג ילבינו" ולזה צוה שיגישו על מזבח הדם לרמוז שהם מודים על חטאם לפניו על דרך (תהלים ל"ה) "אודה עלי פשעי לה" ושיקריבו ג"כ החלב לרמוז לסליחה כאומר (תהלים נ"א) "כי עמך הסליחה".

1. השוה את טעם אסור אכילת החלב של הרמב"ם לטעמו באסור אכילת הדם? (חובא בגליון צו תשס"ו).

מה ההבדל בין שני הטעמים?

2. מה המשותף לטעם הרמב"ם ולטעמו של בעל ספר החנוך ומה ההבדל ביניהם?

3. מה המשותף לשני הטעמים הניתנים ע"י האברבנאל?

4. במה שונים טעמי האברבנאל עקרונית מן הטעמים של הרמב"ם ושל בעל ספר החנוך?

5. מהי הסיבה אשר בגללה לא נתגלו טעמי המצוות לדעתו של בעל ספר החנוך?

6. האם מסכים ספר החנוך בשאלה זו עם דברי הגמרא הבאים:

סנהדרין כ"א א אמר ר' יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה?

שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן, נכשל בהן גדול העולם; כתיב: (דברים י"ז) "לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו", אמר שלמה המלך: אני ארבה ולא אסור - וכתיב (מלכים א' י'): "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הסו את לבבו". נכתב (דברים י"ז) "לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה" ואמר שלמה: "אני ארבה ולא אשיב - וכתיב (מלכים א' י') "ותצא מרכבה מצריים".

ד. כ"ה כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונכרתה הנפש...

רשב"ם ד"ה מן הבהמה אשר יקריב: ממין אותה בהמה.

רמב"ן " כי כל אוכל חלב: ... והראיה הגמורה, שפרוש" מן הבהמה אשר יקריב **ססנה** לה" - מן המין הקרב, כי כן נאמר בערכין (ויקרא כ"ז ט') "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' - כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" - ופירוש בהמה (=מין בהמה) שמקריבין ממנה קרבן לה', וכך (ויקרא כ"ז י"א) "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' - יאמר בפירושו: מן הבהמה הטמאה שאין מקריבין ממנה; ואין הפרש ושום חילוק בין שמזכיר בלשון רבים "אשר יקריבו", "אשר לא יקריבו ובין שיאמר בלשון יחיד "אשר יקריב", כי פירושו: "אשר יקריב אדם ממנה". וכן אמר (ויקרא י"א ל"ט) "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה" - המין הנאכל, לא שהיא עצמה תאכל...

1. נגד איזו תפישה של פסוקנו פונים שני המפרשים? (וכמוהם דעת כל המפרשים)

אא 2. מהי ראיתו של הרמב"ן מויקרא כ"ז ט' י"א?

אא 3. מהי ראיתו של הרמב"ן מויקרא י"א ל"ט ולמה הקדים הפסוק המאוחר (מפרק כ"ז) לפסוק המוקדם (מפרק י"א)?

אא 4. הבא ראיות נוספות, שלא נוכל לפרש את פסוקנו (כ"ה) אלא כפי שפרשוהו הרשב"ם והרמב"ן (על פי חז"ל)?